

TÁRSULATI ÜGYEK.

Fegyzőkönyvi kivonatok a társulat üléseiről.

VI. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S .

1877, nov. 21-én

Elnök: BALOGH KÁLMÁN.

Titkár előterjeszti, hogy a választmány megbízása folytán Dr. Haynald Lajos, kalocsai érsek Ő excellentiájának jubileuma alkalmából a társulat nevében az elnök és titkár egy üdvözlő iratot nyújtottak át, melyre Ő nagyméltósága következő levéllel volt kegyes válaszolni:

Ha azon 25 év alatt, melyet folyó hó 17-ki választmányi ülésében kelt nagybecsű iratával üdvözlött a tisztelt Természettudományi Társulat, püspöki nehéz tisztelkedésem és politikai működésem közepette csekély testi és lelki erőm gyakran kifáradott, Istennek malasztja után leginkább a természettudományok üdítő hatásának köszönhetem, hogy föl-föl frissült kedélyem, kedvem s tehetségem és derültebb lélekkel, újult erővel láthattam ismét több irányú fontos kötelességeim teljesítéséhez. Ha a hatvan évet meghaladott s élte alkonyán álló férfiban még bizonyos szellemi rugékonyság és kedélyvidorság vagyon, mely a hasznos működésre képesít: ismét Isten után főleg kedves növénytani foglalkozásaimnak tulajdonítom.

Midőn tehát hazámnak azon lelkes és tudós fiai, kik a természettudományok terén szerencsés és buzgó működéssel eszközlik a nemzeti művelődés előhaladását, megtisztelnak engemet szíves üdvkívánataikkal püspöki jubileumom alkalmából: némileg csak ön művöket üdvözlök bennem, mert az ő lelkesítő példájok, az ő munkásságuknak tudományos eredményei, az ő ügytársi szívésségök, melylyel engem társulatukba beválasztván, a természettudományok iránti szeretettel saturált körükbe vontak, táplálta és fokozta bennem a kedves tudomány iránti szeretetet, mely buzdított ifjúságom-

ban, munkaképessé tett férfikoromban és mindenkor üdítőleg hat most is öregségem napjaiban. Kik kedves okozói voltak az oknak, önekik köszönöm jó részében a kedves okozatot is, és hálát mondva ügytársi buzditásuk és szívésségökért, legújabb kegyes üdvözlőket a társadalmi téren aratott legkedvesebb nyereségeim közé számítom, és dicső működésükre Isten áldását lekérve kitünő tisztelettel maradok.

Budapesten, 1877. október 31-én.

Dr. Haynald Lajos,
kalocsai érsek.

Örvendetes tudomásul vétetik.

A „Szólószeti műszótár“ a választmány határozata értelmében bírálatra adatott ki. E bírálat szerint nevezett munka, daczára több rendbeli előnyeinek, csak gyökeres átdolgozás után volna kiadható. Tudomásul vétetik. A munka, szerzőjének a bírálattal együtt elküldendő.

A „Népoktatási kör“ egy átiratban arra kéri fel társulatunkat, hogy népszerű előadásainak rendezését vállalja el, s hogy egyes tagjait ily előadások tartására szólítsa fel. A választmány e kéréseket nem tartja teljesíthetőeknek, a mennyiben a rendelkezésére álló erőket a társulat saját ügyei is nagy mértékben igénybe veszik.

Pivány Ignác vasúti főmérnök Plauenben „Entwicklungsgeschichte des Welt- und Erdbäudes und der Organismen“ című munkáját küldte be társulatunk könyvtárának, mely küldeményhez azt a kérelmet csatolta, hogy nevezett munkája a társulat Közlönyében megbíráltassék. Kiadatik a Közlöny szerkesztőségének.

Titkár jelenti, hogy a vegytani pályázatra, melynek határideje okt. 31-én járt le, tényleg egy pályamunka sem érkezett be, de egy pályázó kellő időben tudósította, hogy munkáját a kijelölt határidőig nem végezhetette el, és kérdést intéz az iránt, vajjon a határidő után elfogadja-e, illetőleg pályázatra bocsátja-e a választmány e hónap folytán benyújtandó munkáját. A választmány a munkát november hó folytán még elfogadhatónak határozza.

Kovács Gyula örökösai ismét néhány

könyvet ajánlottak a társulatnak megvételre. A könyvek megvizsgálásával, valamint árának meghatározásával a titkárok és könyvtárnok bizatnak meg.

A könyvtárnok előterjeszti a könyvtárban levő duplumok lajstromát és kéri a választmányt, hogy ezekkel rendelkezék. A választmány ajánlja, hogy a duplumok egyes intézeteknek adassanak át, az ez után felmaradtak pedig, amennyiben lehetséges, adassanak el.

A könyvtár következő ajándékkönyvekkel gyarapodott.

Tormay Béla: A szarvasmarha és annak tenyésztése. Szerző ajándéka; Bernáth József: Mittheilungen über die Ofner Bitterwasserquellen. Szerző ajándéka; Mudrony Soma: Iparpolitikai tanulmányok. Az orsz. iparegyesület ajándéka Pivány I. A. Entwicklungsgeschichte des Welt- und Erd-

gebäudes und der Organismen. Szerző ajándéka. Köszönettel vétetnek.

A könyvkiadó vállalatnak van 1509, a füzetes vállalatnak pedig 448 aláírója. Tudomásul szolgál.

Titkár elszomorodással jelenti, hogy a múlt választmányi ülés óta négyen hűnytak el tagtársaink közül: Gr. Batthyányi Ferencz Pozsonyban, Desseffy László kir. tan. Budapestben, Szőcs József Alvinczen, Tóbiás József tanár Miskolczon. Szomorú tudomásul szolgál.

Kilépett egy. Tudomásul szolgál.

Dr. Hógyes Endre az örökítő tagok sorába lépett, s a 60 forintot le is fizette. Örvendetes tudomásul vétetik.

Az új tagokul ajánlott nevei felolvastattak, s mindannyian, számra 28-an, megválasztattak. Velök a tagok létszáma, a veszteségeket be tudva. 4849-re emelkedett.

VI. SZAKÜLÉS.

1877 november 21.

Elnök: TAKÁCS JÁNOS.

I. Dr. H o i t s y P á l „A meteorok mint az élet hordozói“ című értekezését olvasta fel. Előadta és fejtegette W. T h o m s o n nézetét, melyszerint a meteorok, belsejökben élő csírákat hordhatnak s így az életet egyik égi testről a másikra átszállíthatják. Előadé e nézetnek határozottan ellene mond.

II. Dr. P i l l i t z V i l m o s „A condensált mustról“ tartott előadást. Előadta, hogy neki sikerült oly módszert feltalálni, mely lyel a mustot egészen sűrűvé condensálja, úgy, hogy ez meleg vízzel feteresztve, ismét olyan tulajdonságokat mutat mint friss korában, s erjesztő anyagok hozzáadása által erjedésbe hozható s bor-készítésre használható. A condensált mustból készült bor a friss mustból készült bortól semmiben sem különbözik. A condensált mustnak e mellett az az előnye is van, hogy igen sokáig eltartható és könnyen szállítható. (Lásd a jelen füzet vegytani rovatát.)

III. Dr. S t a u b M ó r. „A Campanula Staubii ügyében“ szólal fel.

Dr. Borbás a társulat október 17-ikén tartott szakgyűlésén Tommasini udvari tanácsos magánlevele alapján a C. Staubii létjogát tagadja. St. különösen azért szólal fel, mert Borbás közleményében a kérdésben levő növény közlése „mystificationak“ mondatik.

„Hogy mennyiben ildomos egy eljárás ez, tudományos, és legfőképen támadó közléseknél, oly magánlevelek felhasználni, a melyeket írójuk közlésre nem is szánhatott, azt minden elfogulatlan, tisztességtudó ember ítéletére bízom. Tommasini udvari tanácsos jellemét, kiváló műveltsé-

gét, nagy tudományát ismerve, mely tulajdonságok megszerezték neki a tudományos világ tiszteletét, senki sem teheti föl róla, hogy ő a Dr. Borbás úr közlésében foglalt „Wechselbalg“ (melyet Borbás úr nagy szerencsétlenül „sarjú hajtásnak“ fordít) kifejezést a nyilvánosságnak szánta volna; és azt már valóban senki sem teszi fel róla, hogy a kérdéses Campanula közlését „mystificationak“ fogná elnevezni, akkor, a mikor báró Uechtritz a fajleírását a tudomány szabályai szerint megejti s minden állítását a legszelesebb alapon összehasonlításokkal s az irodalommal támogatni és felvilágosítani igyekszik, állításait az érveléssel együtt a magyar tudományos akadémia kiadványaiban közzé teszi és a tudományos világ ítélete alá bocsátja.“

„A „mystification“ imputálása ellen Tommasini udvari tanácsos úrral szemben is tiltakoznám, oly bizonyosan, a mily bizonyosan tudom, hogy az udvari tanácsos úr magánleveleivel való ilyeszerű visszaélés ellen szintén tiltakozni fog; annál is inkább, miután hozzám intézett levelében báró Uechtritz-et igen tisztelt barátjának vallja, ki joggal részesült a tudományos világ tiszteletében.“

„A mi a C a m p a n u l a S t a u b i i, Uechtritz fajnak létjogát illeti, annak eldöntése nem függhet magánlevelektől, mert az tudományos kérdés, mely feleit a tudományos eljárás mondhat ítéletet egyedül. Mihelyt a Tommasini úrtól elkért összehasonlító anyag s közlésre szánt nyilatkozat, úgy báró Uechtritz véleménye, kezeim között lesz, kifogom fejteni a dolgot azon forum előtt, a mely az első közlést hozta.“

X.—XI. TERMÉSZETTUDOMÁNYI ESTÉLY.

1877. nov. 9-kén és 16-kán.

(4.) **T h a n K á r o l y** két előadást tartott a Gramme-féle dynamo-elektrikus gépről. **Első előadásában kísérletek alapján** azokat a tünetenyeket és törvényeket fejtegette, melyek a Gramme-féle gép feltalálására alapot nyújtottak. Ezek után magának a gépnek szerkezetét magyarázta meg, kiemelve azon előnyöket, melyek ezt valamennyi hasonló czélből készült gép fölé emelik. A vegytani intézetben elhelyezett s

négy lóerővel forgatott gépnek képét vetítés által mutatta be a hallgatóságának. Második előadásában e gép hatásairól értekezett, **előadván annak vegyi, mechanikai, magnetikai, hőtani és fénytani hatásait.** Mindezeket tanulságos kísérletekkel **világította meg.** Szólt végre a Gramme-gép ipari értékéről, s általában kitüntette, hogy a gép igen fényes jövőnek néz elé.

LEVÉLSZEKRÉNY.

(37.) **K ö l b e r t e s t v é r e k k.** udvari kocsiháza Budapesten szíves volt a Term. tud. Társulat titkárságát a következő esetről értesíteni.

Egy gyárbeli munkás egy darab kőrisfát mely 1872-ben Zwentendorfól (Bécs közeleből) került a gyárba, ez idén hosszában fejszével széthasítván, mind a két hasadási lapon sárgásbarna színű nagy betűket talált a fába bevésve, és pedig akként, hogy azon a darabon, mely a fa beléhez közelebb esett. a következő betűk állottak :

ZW
IS
KS

a másik darab belső felén pedig az előbbi darabra vésett betűk tükörképei voltak. E leírásból világos, hogy e kőrisfa külső rétegebe még fiatal korában — az év gyűrűkről itélve, mintegy 15 éves korában — a fentebbi betűk bevésettek.

A nagy és szép fák, különösen ha valamely látogatott helyen állnak, a nagy közönség előtt is bizonyos figyelemben részesülnek, amint azt az a sok betű és más jel is bizonyítja, melyet ilyen fákon rendszeren találunk. Ezek a betűk és jelek idővel rendszeren elmosódnak, sőt egészen el is tűnnek. Nem ritka eset azonban, hogy vastagabb fatörzseket széthasítva, azok belsejében, nagy meglepetésünkre, betűket találunk, melyek barna színük által úgy tűnnek fel mintha a fába bele volnának égetve. E betűknek a vastag fatörzsek belsejében való létre jötte első tekintetre némileg csudásnak látszhatnak, de könnyen megérthető és kimagyarázható ha a fák belső szerkezetét és azoknak vastagságban való növekedését szem előtt tartjuk. A fák vastagodása, amint ismeretes, egy, a farész és a kéreg között fekvő szövet — cambium — működése által jön létre. Amint e szövet sejtjei szaporodnak, befelé a fa-tömeg, kifelé pedig a kéreg, évről-évre egy új réteggel a ú. n. évgyűrűvel szaporodik. A kéreg a fa vastagodásával többnyire nem tart lépést, azért hasadozott és kiszáradt s az ú. n. kéregparát (Borke) képezi, mely vagy megmarad vagy pedig lehámlik (a Platanusnál.) Azok

a betűk mármmost, melyek a kéregbe vannak vágva, úgy, hogy a cambium sértetlenül maradt, idővel természetesen elmosódnak, sőt egészen el is tűnnek. — Ha azonban a bevágás a fa-tömegig hatolt, mi által a cambium megsértetett, a seb idővel beheged; mivel a sebhely melletti cambiumrészek működése által nem csak radiál irányban hanem oldalt is képezetnek új elemek, melyek a sebet betakarják. A seb által félbeszakított cambium később újból összefüggő réteggé folyik össze és befelé új fagyűrűket képezve a fában ejtett sebet mindinkább jobban és jobban betakarja, mely azután csak véletlenül, a fa széthasításánál lesz láthatóvá. De miután a betűk bevágása a fág bizonyos időközökben ugyanazon törzsön, többször is történhetik, a fa belsejében később, különböző mélységben, más-más betűkre akadhatunk. Ez az eset fordul elő a szóban levő kőrisfánál is.

A fák állományában talált feliratok már a múlt században is tudományos vizsgálatok tárgyai voltak. A svéd akadémia 1771-ik évi munkálataiban említettik, hogy Laurell tanár két, a héjától megfosztott bükkfába betűket metszett az évszámmal együtt. Az egyik 8, a másik 16 év után ugyanannyi évgyűrűvel volt beborítva, mely tény az akadémia is megerősítette. 1829-ben Agardh, lund tanár egy külön munkát adott ki „Az élő fákban levő feliratokról“ (Om inskriften i lefwande traed. Lund, 1829). Sadler József, budapesti egyetemi tanár a k. m. Természettudományi Társulat Évkönyveinek I kötetében, 1843-ban, két ily példányt írt le, melyek közül az egyik 1787 vagy 1788 év-főlirattal a pozsonyi Pálffy-kertből 1812-ben, a másik pedig 1815 év-főlirattal Hofmann és Maderspach uraktól, a krassómegyei ruszbachi vashámorok tulajdonosaitól 1842-ben került a magyar Nemzeti Múzeumba. A legújabb idevonatkozó munka Goepfert boroszlói tanártól van: „Ueber Inscriften und Zeichen in lebenden Bäumen“ 2 Theile. Breslau 1870 mit 8 Kupfertafeln. Ára 1.80 Mark.

Kl. Gy.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.